

KRAJNSKI ZAVOD ZA UMETNIŠKO TKANJE V LJUBLJANI KZUT 1898—1909

(Krainische Kunstwebe-Anstalt KKWA)

Poskus zgodovinskega orisa

HANKA STULAR

Evidentiranje predmetov in podatkov za raziskovalno nalogo o secesijskem obrtnem in industrijskem oblikovanju, uporabni umetnosti in umetni obrti na Slovenskem in nekaj vprašanj muzejev iz tujine o obsegu in pomenu Kranjskega zavoda za umetniško tkanje (KZUT) so bili vzrok, da sem se začela zanimati za ta skoraj pozabljeni zavod in njegove izdelke. Raziskave o umetni obrtni produkciji na Slovenskem ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja so namreč pokazale, da je bil KZUT ena izmed redkih oblik takšne tvornosti na Slovenskem. Tudi značaj tega zavoda — umetniška manufaktura — je za naše razmere posebnost. Njegovi izdelki: tapiserije, preproge, dekorativne tkanine in drobni uporabni predmeti pa so že zaradi tega, ker so nastajali na naših tleh prav tako posebnost. Izdelke umetne obrti pa tudi obrtne in industrijske izdelke, ki se po obliki in okrasju podrejajo takrat veljavnim slogovnim načelom, so namreč v glavnem importirali in so zato zgolj dokument porabniškega okusa in poslovnosti trgovcev. Če prav je bilo delovanje KZUT kratko in je bilo v določenem smislu ločeno od siceršnjega likovnega življenja pri nas, je vendarle pojav, ki zasluži opombo. Izdelki tega zavoda bodo predstavljeni na posebni razstavi Narodnega muzeja, najbrž leta 1981. in nato še na razstavi, ki jo bo Narodni muzej priredil ob zaključku pravkar omenjene raziskovalne naloge. Doselej opravljeno delo in načrti za bližnjo prihodnost pa so bili pobuda za predstavitev osnovnih podatkov o delovanju KZUT v Kroniki. O izdelkih in njihovi estetski vrednosti in slogovnih značilnostih pa bo Zbornik za umetnostno zgodovino v eni izmed naslednjih številčk objavil posebno študijo. S tem bi bili kolikor vem — Kranjski zavod za umetniško tkanje in njegovi izdelki prvič obširneje predstavljeni in bo morda tudi na ta način mogoče pridobiti nove podatke, za katere se že zdaj toplo priporočam.

Podatki o KZUT izvirajo predvsem iz fragmentarno ohranjenega poslovnega arhiva Kranjske hranilnice (cit. kot »fond Kr. hran.«), ki ga hrani Arhiv SR Slovenije (za možnost pregleda tega fonda, za pomoč in nasvete se ASRS najlepše zahvaljujem), iz notic, poročil in člankov v *Laibacher Zeitung*,¹ v reviji *Kunst und Kunsthandwerk*, iz fonda Tehniške srednje šole v Zgodovinskem arhivu Ljubljane, iz nekaterih omemb v *Mitteilungen des*

Mährischen Gewerbe Museums in iz razprave E. Schleeja: *Bildteppiche seit 1900* v razstavnem katalogu Deželnega muzeja Schleswig—Holstein. Za prve informacije o KZUT in njegovih izdelkih pa dolgujem posebno zahvalo ak. kiparki Lizi Hribarjevi, saj so mi bili dragoceno vodilo za moje delo.

Na podlagi podatkov, zbranih iz teh virov, je bilo mogoče sestaviti nekakšno kroniko KZUT (gl. priložo pred opombami). Nadaljnje besedilo pa naj bi podatke te kronike razložilo in dopolnilo. Tako pomenijo kurzivne številke v oklepajih posamezne navedbe iz te kronike, navadne številke nad vrstami pa opombe na koncu prispevka.

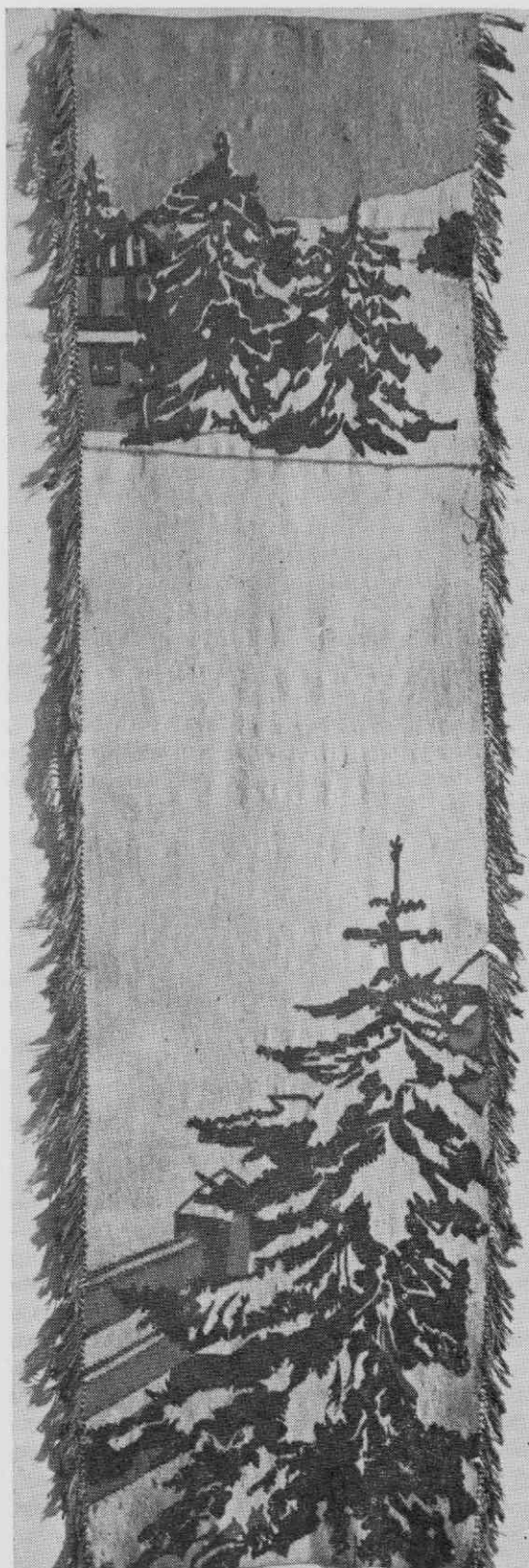
Za zdaj lahko samo ugibamo, kaj je bil neposredni nagib za odločitev Kranjske hranilnice, da si izbere ustanovitev in financiranje KZUT za eno izmed svojih večjih akcij »za občekoristne in dobrodelne namene« oz. »za napredek umetnosti in umetne obrti.«² Ustanavljanje tkalnic, zanimanje za tkanje tapiserij in dekorativnih tkanin je bilo v času, ko je nastal KZUT, po vsej Evropi zelo živahno. V njem se kažejo prizadevanja za oživitev ustvarjalnega rokodelstva v odporu proti industrializaciji proizvodnje v drugi polovici 19. stoletja. Naj omenim le eno izmed najbolj markantnih struj: gibanje *Arts & Crafts* v Angliji, ki sledi idejam Johna Ruskina in Williama Morrisa. V širšem odmevnem območju tega delovanja, zlasti ustvarjalnosti Williama Morrisa je bil Hamburg, kjer so se okoli muzeja za umetno obrt in njegovega ravnatelja Justa Brinckmanna zbirale osebnosti, ki so se posvetile uvajanju in pospeševanju umetniškega tkanja navezujoč tudi na tradicijo meščanskih in ljudskih tapiserij v skandinavskih deželah. Eden izmed pomembnejših rezultatov teh prizadevanj je bila šola za umetniško tkanje v Scherrebeku (Schleswig—Holstein), ki je bil organizacijsko in umetniško neposredni vzor za KZUT. O vseh teh prizadevanjih in o vseh vidnejših uspehih, med katere moramo prišteti tudi iskanje možnosti za izboljšanje položaja nezaposlenih žensk in gospodarstva v nerazvitih krajih, je časopisje takrat veliko poročalo. Iz drobnih podatkov v zapisnikih sej direkcije Kranjske hranilnice, zlasti pa iz dokaj močnega prizadevanja Avstrijskega muzeja za umetnost in industrijo na Dunaju v prvih letih delovanja KZUT, s tem da je KZUT razstavljal na t. i. zimskih razstavah

sodobnega oblikovanja tega muzeja z vključevanjem izdelkov KZUT v avstrijske deleže velikih mednarodnih razstav (npr. svetovne razstave v Parizu 1900), za katere je bil komisar prav ta muzej, lahko sklepamo, da je bil dunajski muzej aktivno vključen tudi v akcijo za ustanovitev KZUT. Vse to je lahko vplivalo na Kranjsko hranilnico, kjer med člani direktorija najdemo osebnosti, ki so se zanimale za likovno umetnost pa tudi za meščansko »dobrodelnost«. Navsezadnje je bila Kranjska hranilnica dejavna tudi pri poslovanju c. kr. strokovne šole za obdelovanje lesa in c. k. šole za vezenje in čipkarstvo (1901 združeni v c. kr. umetno obrtno šolo) že s tem, da je bila gospodar poslopij, v katerih je ta šola delovala in upravitelj fondov za podpore revnim dijakom.

Vse kaže da je ob ustanovitvi KZUT v krogih Kranjske hranilnice prevladovala misel, da bo KZUT opravil pomembno vzgojno in socialno poslanstvo. Statuti društva KZUT navajajo na prvem mestu uvajanje in podpiranje ročnega umetniškega tkanja v deželi.⁶ Iz prvih informacij o KZUT v Laibacher Zeitung lahko sklepamo, da je bila misel o uvedbi umetniškega tkanja usmerjena tudi k omogočanju zaslužka nezaposlenim ženskam.

Prav gotovo pa nas mora zanimati tudi, kdaj se je pojavila zamisel o ustanovitvi KZUT. Odgovor si lahko ustvarimo s sklepanjem iz prvih podatkov v zapisnikih sej direkcije Kranjske hranilnice, ki govore o štipendiranju Hedwige (ali Anne) Pevz (tudi Peuz, Beutz ali Peutz) za šolanje v Scherrebeuku (1, 2, 3.) To so trenutno najzgodnejši podatki v zvezi s KZUT. Tako je torej leto 1897 seveda najpoznejši možni čas, ko se je misel o ustanovitvi KZUT pojavila. Vsekakor so v tem letu zamisli tolikanj dozorele, da je Kranjska hranilnica lahko začela s prvo konkretno akcijo: rešila je vprašanje učiteljice in strokovnega vodstva KZUT.

14. oktobra 1897 je direktorij Kranjske hranilnice odobril Hedwigi Pevčevi iz Zajevša³ za strokovno šolanje v Scherrebeuku (šola oz. zavod je bil ustanovljen leta 1896) subvencijo. Predlagano vsoto 400 goldinarjev so na predlog kuratorja Mühleisna povišali na 500 goldinarjev. To je bila v primerjavi z drugimi podporami za šolanje na umetniških šolah zelo visoka subvencija.⁴ Zanimiv je tudi podatek v zapisniku (1), da je Pevčeva že dotlej brezplačno poučevala tkanje (ali umetniško tkanje?) v svoji hiši v Zajevšu, da je torej imela določene delovne izkušnje in bila primerna za nadaljnje šolanje in za odgovorni posel učiteljice in vodje delavnice KZUT. Nadaljnjo (2) subvencijo so Pevčevi odobrili 7. maja 1898 (3), tako da je šolanje trajalo

ZIMSKA KRAJINA — del frodelnega paravana; tapiserijska, volnen votek na bombažni osnovi. Signirana KKWA d. sp. Izdelek Kranjskega zavoda za umetniško tkanje v Ljubljani, verj. po 1901. Velikost: 200,00 × 76,00 cm, Fotoarhiv Narodnega muzeja (S. Hablič), Zasebna last

verjetno celo leto, kar je zelo dolga učna doba, saj so običajni tkalski tečaji trajali v Scherrebekeu le nekaj tednov.

Naslednje akcije: ustanovitev društva KZUT, rešitev finančnega vprašanja in vprašanja poslovnih prostorov so sledile oktobra, novembra in decembra 1898 (4, 5, 6). Sklenili so, da Kranjska hranilnica sodeluje pri ustanovitvi šole za umetniško tkanje v Ljubljani s tem, da bo dala potrebna finančna sredstva društvu, ki naj bi bilo ustanovljeno in ki naj bi upravljalo in vodilo zavod. Društvo naj bi bilo organizirano po vzorcu društva za zidavo delavskih hiš.⁵ V samo delovanje šole oziroma zavoda Kranjska hranilnica ni nameravala posegati, vendar si je pridržala kot glavni financer neposredni nadzor: določila je zastopnika, ki je imel enake pravice kot ostali člani društva. Res pa je tudi, da so bili člani društva⁷ v pretežni večini posredno ali neposredno povezani s Kranjsko hranilnico in torej vpliv nikakor ni bil omejen le na delo delegata. Glede samega zavoda oz. šole je bilo nadalje sklenjeno, da bo urejena po vzorcu šole v Scherrebekeu, s katero so imeli očitno tesnejše stike in so z njo sklenili tudi dogovor, za katerega pa v fondu Kranjske hranilnice razen omembe v zapisniku (4) ni najti nobenega podatka. Mesec pozneje so sprejeli statut društva KZUT⁶ in sicer z amandmajem: trenutno naj bi bilo šolanje brezplačno, s čimer je bil poudarjen dobrodelni namen cele akcije, dajati možnosti za šolanje in zaslužek tudi revnim dekletom, oziroma izboljšati položaj žensk, za katere so bile tedaj možnosti zaposlitve zelo omejene. Za delegata Kranjske hranilnice je bil določen kurator Ottomar Bamberg. Konstituiranju društva⁷ so sledili na seji direkcije Kranjske hranilnice (6) še naslednji sklepi: a) odobritev pogodbe s Hedwigo Pevz za učiteljico vodjo delavnice, b) dodelitev nekdanjega Belarjevega stanovanja v Virantovi palači (pritlično stanovanje ob Šentjakobskem trgu) brezplačno za poslovne prostore, c) dodelitev 4500 gld. za nakup opreme in delovnih surovin, kar je bilo mišljeno kot najvišji možni znesek, od katerega pa se odtegne že izplačanih 2300 gld. Preostanek je bilo mogoče črpati z ustreznim obračunom, d) za potrebe poslovanja v letu 1899 dodelitev nadaljnjih 2500 gld, e) pripravljenost, tudi v naslednjih letih prispevati h kritju stroškov in končno f) enoletni odpovedni rok tako za nadaljnje financiranje kot tudi za poslovne prostore.

Že s temi prvimi prispevki postaja očitno, da se je Kranjska hranilnica zelo močno zavzemala za KZUT in poleg splošno koristnega cilja, ki bi se ji vračal posredno, morebiti res menila, da utegne postati KZUT

tudi gospodarsko zanimiv. V tem času je namreč vzornica v Scherrebekeu vzbujala veliko pozornost in obetala najlepše. Po njenem vzoru so nastajale še druge tkalnice in individualni ateljeji in vse je kazalo, da bi utegnili povpraševanje po izdelkih umetniškega tkanja kriti obratne stroške ali jih celo preseči. Najbrž pa je bilo Kranjski hranilnici tudi do tega, da se pokaže kot pokroviteljica umetnosti v deželi Kranjski, cilj ki ga je imela tudi z drugimi subvencijami.

Koliko je hotela koristiti predvsem nemško usmerjenemu prebivalstvu ali pa ji je šlo zgolj za napredek dežele ali pa si je z upoštevanjem slovenskih potreb hotela utrditi status deželne ustanove, je vprašanje zase. Brez politične motivacije — v smislu narodnostnih bojev — pa ta akcija verjetno ni bila.

V 19. stoletju, zlasti v njegovi drugi polovici, ki ji prištevamo tudi še poldrugo desetletje v začetku 20. stoletja, pride na Slovenskem do preobrazbe miselnosti; narodnostne ločnice se ostro začrtajo. Če je do leta 1848 še prevladovalo deželno čustvovanje, se poslej dokončno izoblikuje nacionalno. To je čas bojev za Zedinjeno Slovenijo, za vsestransko emancipacijo slovenstva. Vzporedno pa potekata še dve struji. V določenih krogih, zlasti med plemstvom in buržoazijo, je čutili navezovanje na nemško-nacionalne ideje ali pa tradicionalno opredeljevanje za deželo Kranjsko. Primer je že sama Kranjska hranilnica: ustanovljena je bila leta 1820 kot deželna denarna institucija, v poznejših desetletjih pa je opaziti opredeljevanje za nemške gospodarske in s tem tudi politične interese. Zanimiva bi bila v tem okviru nadrobna statistika finančnega angažmaja Kranjske hranilnice: kolikšen je bil njen delež za izrazito nemške interese, kolikšen za deželne zadeve in koliko je namenila v korist Slovencev. Upoštevati pa moramo še posebnost Kranjske hranilnice s tem, da je imela svoj sedež v Ljubljani, kamor se je nemški kapital v zvezi s hranilništvom osredotočil, medtem ko so na podeželju delovale sicer manjše denarne institucije, ki pa jih je vodil slovenski kapital.⁸ Ko je zrasel z Mestno hranilnico ljubljansko Kranjski hranilnice prav v Ljubljani upoštevanja vreden tekmeč, pa so se vsa ta vprašanja še posebej zaostрила, da o siceršnji politični situaciji niti ne govorimo. Prav septembrski dogodki leta 1908 in reagiranje Kranjske hranilnice na »run«, na množično dvigovanje vlog z njenih računov (bil je v dobršni meri posledica zaostrenih nacionalno-političnih razmer) je značilno za usmerjenost tega zavoda. V kolikšni meri in na kakšen način je bila usoda KZUT povezana z vsem tem, naj govore nadaljnji podatki.

Decembra 1898 je ustanovitev KZUT dosegla tisto stopnjo, ko se je zavod lahko predstavil tudi širšemu občinstvu. V *Laibacher Zeitung* so izšli oglasi (7), s katerimi so vabili dekleta, starejša od 14 let, z dokončano osnovno šolo, ki bi se želele izučiti za tkalke, naj se prijavijo v tečaj, ki se bo začel 2. januarja 1899 in bo trajal pet mesecev s šesturnim poukom vsak delavnik.⁹ Tudi v razpisu je bilo poudarjeno brezplačno šolanje in nakazana možnost redne zaposlitve, saj je KZUT namenil prvi tečaj predvsem za pridobivanje strokovnih delavk za svojo delavnico. Končni cilj pa je bil za takrat še vedno uvajanje umetniškega tkalstva kot nove panoge ustvarjalnega rokodelstva in domače dejavnosti na Kranjsko. Upali so verjetno, da se umetniško tkanje ne bo omejilo samo na delavnico KZUT, da bo ta le vzorna delavnica da bodo morda nastajale še manjše individualne delavnice ali pa bodo posamezne tkalke opravljale manj zahtevne oblike umetniškega tkalstva kot delo na domu po vzorcu izdelovanja kljekljanih čipk. Oglasom je sledila v *Laibacher Zeitung* še notica (8), ki je poudarjala, da bo tečaj dajal dobro strokovno izobrazbo v vseh treh tehnikah (oz. stopnjah tehnike tkanja tapiserij). Da bi nazorno prikazali možnosti in raven načrtovane dejavnosti KZUT — umetniškega tkanja so v ljubljanski realni priredili razstavo takrat najbolj cenjenih tapiserij v modernem slogu: slovite izdelke scherrebeške tkalnice po kartonih O. Eckmanna in A. Mohrbuttera, ki so še danes med najbolj znamenitimi stvaritvami secesijskega umetniškega tkanja (npr. Eckmannovih »Pet labodov«, stkanih leta 1897 v Scherrebekeu) (9). O tej razstavi je *Laibacher Zeitung* objavila 7. aprila 1899 obširen prispevek, kjer je povzela tudi sestavek dr. J. Lessinga, ravnatelja berlinskega muzeja za umetno obrt o Scherrebekeu in o splošnem razvoju umetniškega tkanja (15).

Druga januarja 1899 se je torej začel tečaj (10), ki ga je sprva obiskovalo deset, pozneje pa osemnajst učenk. O sprotnih dogodkih je izšlo še nekaj notic (11, 12) iz katerih tudi izvemo, da je marca tečaj obiskovalo že dvajset učenk in da naj bi KZUT v bodoče zaposlovalo celo 60 — 100 tkalk. Zaradi te predvidene razširitve so nameravali obstoječe prostore zamenjati za večje. Takrat je prišel v Ljubljano tudi dunajski arhitekt Rudolf Hammel, ki ga je za kartonista in načrtovalca ostalih osnutkov priporočil dvorni svetnik Scala, ravnatelj Avstrijskega muzeja za umetnost in industrijo (12). Vsi ti podatki nam povedo, da je bilo za popularizacijo KZUT storjenega sorazmerno veliko pa tudi to, da KZUT ni bila le ljubljanska pa tudi

RACKE — stenska preproga; tapiserija, volnen votek na bombažni osnovi. Signirana KKWA d. sp. Izdelek Kranjskega zavoda za umetniško tkanje v Ljubljani, ok 1903. Karton S. Tuarko. Veličost: 140,00 × 72,00 cm. Fotoarhiv Narodnega muzeja (S. Habič). Last: Narodni muzej, inv. št. KZ-20521

ne samo deželna zadeva, temveč da je imela podporo z Dunaja, kjer so promotorji sodobne umetne obrti in uporabne umetnosti očitno videli v KZUT ugodno priložnost, da se Avstrija priključi tako aktualnemu dogajanju na področju tekstilne umetnosti. V Kranjski hranilnici pa so na sejah direkcije odločali o novih prostorih za KZUT (13, 16, 17, 18).

Osemindvajsetega julija 1899 so dokončno sklenili, da dobi KZUT v brezplačno uporabo vse prostore drugega nadstropja »starega trakta Virantove palače« (Gruberjeve palače), in sicer od 1. oktobra 1899 dalje. Dotedanje prostore (Belarjevo stanovanje) pa so prihra-

nili za morebitno službeno stanovanje zavodovi učiteljici H. Pevčevi. Ta je stanovanje tudi resnično uporabljala, kar potrjuje navedba v Fischerjevem adresarju.¹⁰ Ob zaključku tečaja je imelo društvo KZUT izredno sejo (19), na kateri so ocenili tečajnice, sklepali o sprejemu na delo v delavnici KZUT, o mezdi, o morebitni razstavi učnih del in o šolskem in delavniškem redu.

Podatek, kolikšen je bil zaslužek tkalke v KZUT, najdemo v obračunu KZUT za leto 1899 in v proračunu za leto 1900 (23). Dnevni zaslužek je znašal 50 krajcarjev na dan oz. 6 kron na teden. Če primerjamo ta zaslužek z zaslužkom tekstilnih delavcev v Litiji,¹¹ ki so leta 1896 prejeli v veliki večini 3 do 4 krone tedensko, leta 1898, ko je mezda padla, pa v veliki večini 2,3 do 3 krone na teden, je videti, da je bil zaslužek tkalke v KZUT sorazmerno dober, še posebej, ker so kljub temu, da so končale petmesečni tečaj, bile vendarle začetnice. Primerjava s klekljaričami pa kaže, da je mezda tkalk v KZUT ostajala na spodnji meji tedenskega zaslužka klekljarič. Za mezde v nadaljnjih letih obstoja KZUT nimamo podatkov. Očitno KZUT ni več predlagal takih detajhranih obračunov in proračunov kot prvo leto, ko je bil povsem odvisen od subvencije Kranjske hranilnice. (23). Tako nimamo podatkov o njegovih lastnih dohodkih, o cenah izdelkov in o obsegu proizvodnje. Tudi vprašanje šolskega in delavničnega reda ostaja odprto, ne vemo niti, ali so ga sestavili. Pač pa so razstavo učnih del zares priredili, in sicer 29. in 30. junija 1899 v modelirnici ljubljanske realke (20). Poslopje realke je bilo last Kranjske hranilnice, zato je razumljivo, da so razstavo priredili tam in verjetno je dala Kranjska hranilnica prostore na razpolago brezplačno. O razstavi je Laibacher Zeitung poročala v obsežnem prispevku, kjer je poleg splošnih informacij o umetniškem tkanju in o njegovih obetavnih perspektivah govoril tudi o posebnostih KZUT. Predvsem pa se je poročevalec posvetil opisu in oceni razstavljenih del. Med drugim je svoje delo razstavljal tudi učiteljica in predstojnica KZUT Hedwiga Pevz. Sicer pa je razstava obsegala vaje iz različnih tehnik umetniškega tkanja, nadalje se je obiskovalec lahko poučil o usposobljenosti posameznih učenk, saj so izpitno delo tkale po enem osnutku. Končno pa so tečajnice med šolanjem stkale tudi večja dela. Nekaj — verjetno bolje uspela — jih poročevalec tudi navaja. Ob tej priložnosti vzemo tudi za imena nekaterih tečajnic in s tem tudi delavk, saj so bile tečajnice sprejete za tkalke v delavnico KZUT. To pa so tudi edina imena, ki jih trenutno poznamo, saj se nam niso ohrani-

nili nobeni plačilni sezname ali kakšni drugi dokumenti o tečajnicah in delavkah.

Devet tečajnic, ki jih navaja poročevalec razstave ob njihovih izdelkih, so bile: Gotsch, Breskvar, Lagger, Sedey, Lasetzky, Cesar, Czizek, Zupančič, in Stedry. Najbolj nadarjena je bila očitno Stedryeva. Za tapiserijo, ki jo je stkala, je namreč sama pripravila tudi karton. Najbrž so jo prav zaradi njene sposobnosti zaposlili v KZUT kot pomožno učiteljico (23). Razstavo je dopolnjeval še izbor osnutkov, ki jih je za KZUT pripravil dunajski arhitekt Rudolf Hammel. Tretjega julija so tečajnice nastopile delo v delavnici KZUT (21). Prvega oktobra 1899 pa naj bi se začel v novih prostorih naslednji tečaj (22).

Poseben pomen za zgodovino KZUT ima obračun za leto 1899 in proračun za leto 1900, ki sta se ohranila kot prilogi k zapisniku 755. seje direkcije Kranjske hranilnice (23). To sta edin. izčrpni poročili o poslovanju, ki jih poznamo.¹² Verjetno se postavke v naslednjih letih niso bistveno spreminjale, spreminjale so se le subvencijske vsote, pa so morda proračune predlagali bolj ali manj sumarično. Enaindvajsetega decembra 1899 je poslevoedeči ravnatelj Kranjske hranilnice Suppan poročal o predloženem proračunu KZUT za leto 1900 (23). To poročilo je pomembno predvsem zaradi dveh bistvenih sprememb v programu KZUT. Zavod se je namreč že v prvih mesecih delovanja preusmeril od poučevanja umetniškega tkanja, kar naj bi bil poglobitni cilj ustanove, k proizvodnji. Zato v Suppanovem poročilu tudi beremo, da bodo v bodoče sprejemali le toliko učenk, kolikor jih potrebujejo v lastni delavnici. Morda zato napovedanega drugega tečaja (1. oktober 1899) sploh niso priredili, temveč so izučili nove tkalke (če so bile potrebne) kar med rednim delom v delavnici. Nadalje navaja proračun za leto 1900, da trenutno ne bodo zaposlovali več kot 25 tkalk, kar pomeni, da so se odpovedali ambicioznemu načrtu ustvariti manufakturo s 60 ali celo 100 tkalkami. Kolikor je bilo mogoče iz nadaljnjih poročil o delovanju KZUT razbrati, pa tudi števila 25 niso dosegli, največ jih je bilo verjetno zaposlenih 20.

Druga pomembna odločitev, ki jo zasledimo v Suppanovem poročilu, pa zadeva izdelke. Suppan namreč navaja, da ni pričakovati posebnega zanimanja za dekorativne tkanine v slogu tkalnice v Scherrebeku, temveč da bodo domači kupci raje segali po izdelkih v slogu klasične tapiserije. S tem pa se pojavljajo težave glede zmogljivosti tkalk. Izobrazba v petmesečnem tečaju nikakor ne bo

zadostovala in potrebna bo še daljša doba in več delovnih izkušenj, preden bodo tkalke kos zahtevnejši tehniki tkanja tapiserij v klasičnem slogu. Zahtevna postavka v letu 1900 je tudi načrtovani interier (sobna oprema), ki bi na razstavah omogočil ponazoritev različnih načinov uporabe dekorativnih tkanin in tapiserij. Ta interier je bil verjetno izdelan po načrtih arhitekta Hammla in je služil KZUT na več razstavah. Ostal je v zavodu prav do razpusta (85). Odslej se razprave o KZUT na sejah v glavnem omejujejo na predlaganje in odobritev subvencij (25, 31, 32, 33, 38, 39, 40, 48, 50, 56, 61, 69, 76, 77, 78). O delovanju KZUT izvemo samo še iz Laibacher Zeitung in nekaterih drugih časnikov in revij,¹³ kjer pa ni govor o poslovanju, temveč asortimentu in kakovosti izdelkov. Posredno nam ta poročila in notice razkrivajo tudi dokaj domiselno prizadevanje za popularizacijo zavoda in njegovih izdelkov. Kajti izdelkov niso predstavljali samo na strokovnih razstavah, prirejali so tudi prodajne razstave v zavodovih prostorih, vabili na ogled delavnice in domače občinstvo opozarjali na svoje delo tudi s tem, da so večja dela pred izročitvijo naročniku razstavili v izložbi ene izmed ljubljanskih trgovin (27—29, 31, 36, 41—45, 48, 49, 51—55, 57—60, 62—68, 70—75, 79, 80, 82—85).

Pomembnejši dogodek v poslovanju KZUT je morda še vpis manufakturnega znaka KKWA (Krainische Kunstwebe-Anstalt) v register znamk (36). Ni povsem jasno, ali so znamko osvojili šele leta 1901, ali pa so jo uporabljali že prej in jo le registrirali tega leta. Vsekakor je to eden izmed dodatnih kazalcev, da se je KZUT vsaj tega leta opredelil za manufakturno in ne več za učni zavod, svoje delo pa je ocenil za dovolj kakovostno, da so poleg sigle kartonista vtkali tudi znak delavnice.

Pomembni so nadalje tudi podatki, ki razkrivajo, da se je krog kartonistov širil. Leta 1903 je KZUT sklenil pogodbo z Ernstom Vollbehrom, ki se je že uveljavil kot kartonist za Scherrebek.¹⁴ Torej so v tem času v KZUT imeli še stike s Scherrebekom, medtem ko so stiki z Dunajem očitno ponehali. Prvotne podpore, ki jo je imel KZUT od Avstrijskega muzeja za umetnost in industrijo, s tem da mu je dajal možnost za predstavitev svojih izdelkov na razstavah, ni več opaziti v tolikšni meri. Razlogov, da umetniški svetovalec R. Hammel ni več tako tesno povezan z KZUT, je več. Med drugim je prav v prvih letih našega stoletja prevzemal številne nove funkcije tudi kot organizator in pedagog, tako da kljub svoji veliki produktivnosti najbrž ni mogel zadovoljiti vseh potreb KZUT. Pa

tudi dejstvo, da je imel v svoji neposredni okolici, v umetno obrtni šoli, priključeni Avstrijskemu muzeju, novo delavnico, ki se je posvečala umetniškemu tkanju in imela morda celo več smisla za preskušanje novih možnosti, utegne biti razlog, da je njegovo sodelovanje s KZUT postopoma ponehvalo.¹⁵ V KZUT srečujemo poleg E. Vollbehra (58, 59) še druge kartoniste: Raoula Franka, Bruna Paula, Otta Ewela, A. v. Saltzmanna in Tuarka in tudi nekaj domačih imen: Josefa Vesela, učitelja risanja na c. kr. umetno obrtni šoli v Ljubljani, gdč. Födransperg (54) in gojence umetno obrtne šole. Verjetno lahko prav tem domačim avtorjem pripišemo osnutke za tapiserije z domačo krajinsko motiviko (Ljubljana, Ljubljanski grad, Bled, Begunjski grad, Rateče), ki pa jih poznamo le po navedbi v Laibacher Zeitung.

Kot je videti iz vsakoletnih subvencij KZUT ni uspel doseči tolikšnega finančnega učinka, da bi s prodajo kril proizvodne stroške. Manjše dotacije verjetno niso toliko posledica večjih dohodkov, temveč prej postopnega krčenja proizvodnje in pomanjšanega interesa Kranjske hranilnice za KZUT. Zlasti po smrti Josefa Luckmanna leta 1906 (68), ki se je zelo zavzemal za KZUT, se je odnos do njega drastično spremenil. Dotacij za splošno koristne namene in za podporo umetnosti in umetne obrti Kranjska hranilnica sicer ni ukinila, vendar pa jih je namenjala drugim projektom.¹⁶ Tako beremo v zapisniku 894. seje direkcije leta 1907 (76), na kateri so obravnavali predloge subvencij občnemu zboru, da ima KZUT še dobropis 9,500 kron iz prejšnjih subvencij in da tudi ni predložil prošnje za subvencijo. Dr. Račič, kot eden izmed direktorjev Kranjske hranilnice je nadalje predlagal, da se društvu KZUT priporoči razpustitev, saj svojega statutarnega namena — uvajanje umetniškega tkanja — ni doseglo in tudi ni verjetno, da bi ga v dognednem času doseglo. S tem so vse nadaljnje žrtve Kranjske hranilnice brez haska. Predlog dr. Račiča je bil sprejet. Bil je jasno, da bo KZUT kmalu nehal obstajati, saj je bil glede odpovedi nadaljnjega sodelovanja Kranjske hranilnice, dogovorjen enoletni odpovedni rok. Kljub temu srečamo v postavki »za podporo umetnosti in umetne obrti« v letu 1907 za KZUT še subvencijo 2000 kron.¹⁷ Ali je to izplačilo iz dobropisa ali izjemna subvencija, ni mogoče ugotoviti.

Zadnje daljše poročilo o KZUT in njegovi usodi najdemo v zapisniku 923. seje direkcije Kranjske hranilnice (81). V njem sicer ne najdemo nobene neposredne omembe, da bi KZUT ukinjali zaradi politične situacije

(konkretno posledic septembrskih dogodkov 1908 za Kranjsko hranilnico, ko so slovenski listi opozarjali, da hranilnica ni solventna in naj ljudje dvignejo svoje prihranke, kar je bil tudi poziv k bojkotu tega denarnega zavoda zaradi nemške usmerjenosti). Govor je samo o trenutnem položaju hranilnice, zaradi katerega je bilo treba znatno skržiti subvencije. Kajpak najdemo potrdilo, da je Kranjska hranilnica krčila svoje prispevke zlasti pri akcijah v korist Slovencev, v raznih drugih govorih in poročilih članov direktorija, kjer so napovedovali namero, da bo Kranjska hranilnica odslej skrbela predvsem za potrebe tistih, ki so ji ostali zvesti in ji izkazali ob »runu« zaupanje. V poročilu v zvezi z KZUT pa najdemo le skopo pojasnilo, da je hranilnica v trenutnem položaju prisiljena znatno skržiti subvencije. Pri tem se opira na desetletno izkušnjo s KZUT, ki je pokazala, da KZUT svojega osnovnega cilja ni uspel uresničiti, tj.: uvedbe umetniškega tkanja kot nove domače dejavnosti na Kranjskem. Iz poročila nadalje izvemo, da se je število tkalk, zaposlenih v delavnici KZUT, skržilo na sedem. V nadaljnjem besedilu poročevalec še enkrat poočita KZUT, da se je oddaljil od prvotnega cilja, ki je bil tudi v interesu Kranjske hranilnice. Verjetno gre ob tem samo za dobrodošel argument za razpustitev KZUT, saj hranilnica do leta 1907 ni ugovarjala (že leta 1899 napovedani in izvedeni) preusmeritvi. Nasprotno, očitno se je z njo

strinjala, saj je KZUT vsa naslednja leta redno subvencionirala.¹⁸ Kranjska hranilnica se je torej ogradila od KZUT, oziroma ga prisilila v razpust, ker ni hotela tvegati nobenih izgub več. Konkretni predlog za sklep direktorije Kranjske hranilnice je obsegal sporočilo KZUT, da Kranjska hranilnica ne bo več prispevala denarja za obratovanje in da želi tudi prostore, v katerih je zavod, drugače uporabiti. S tem je bila zadeva KZUT za Kranjsko hranilnico, vsaj kar se tiče obravnav na sejah, zaključena.

Nadaljnjo usodo KZUT, tj. postopek razpusta, lahko zasledujemo v oglasih Laibacher Zeitung (82—85), ki sporočajo razprodajo gotovih izdelkov, razprodajo surovin in opreme in končno interierja (sobne opreme za razstavne namene). Zadnji oglas 3. maja 1909 (85) postavlja kot zadnji rok razprodaje, zaradi izpraznitve poslovnih prostorov, 10. maj 1909.

Razlogov za propad KZUT je prav gotovo več. Med drugim tudi dejstvo, da so v okviru gibanja za oživitev umetniškega tkanja in preporod tapiserije nastajale številne delavnice in drobne manufakture in je bila ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja ponudba nenadoma veliko večja od dejanskega povpraševanja. Namero, da bi likovno neoporečni in po tehniški izdelave kakovostni izdelki uspešno tekmovali s cenejšimi industrijskimi izdelki, bodisi za vsakdanjo rabo, bodisi za okras, je bila v tem času kajpak preveč idea-

JESENSKA KRAJINA — stenska preproga; tapiserija, volnen votek na bombažni osnovi. Signirana FR 1. sp. in KKWA d. sp. Izdelek Kranjskega zavoda za umetniško tkanje v Ljubljani ok. 1903. Karton Raoul Frank. Velikost 120,00 krat 170,00 cm. Fotoarhiv Narodnega muzeja (S. Habič). Last: Narodni muzej, inv. št. KZ-20331

listična. Zlasti pri tapiserijah, ki so bile od vsega začetka eden izmed najbolj luksuznih produktov ustvarjalnega rokodelstva in uporabne umetnosti, je bil krog uporabnikov zmeraj majhen, nekoč so bile skoraj izključeni privilegij vladarjev in najvišjega plemstva. Tudi sedaj, ko je postajala proizvodnja tapiserij zaradi manjših dimenzij in preprostejše tehnike manj zahtevna, so bile tapiserije vendarle še vedno luksuzni proizvodi, ki so si jih lahko privoščili samo bogataši. Bogataš tega časa—meščan—pa je raje kupoval neizpodbitne vrednote: starine in umetnine, ki so jih ustvarjali priznani avtorji; morale so biti tudi varna naložba. Vsekakor pa je imel ta sloj naročnikov več smisla za predmete, ki so bili videti razkošni in dragoceni. Kot slog mu je bil bližji historizem kot pa nove avantgardne struje v likovni in uporabni umetnosti. Le redki so bili takšni poznavalci, da so se lahko ogreli za moderne stvarne — v primerjavi z neobaročnimi ali nerenesančnimi — prefinjeno asketske oblike. V naših razmerah je bila situacija še slabša. Bogate buržoazije je bilo malo in upoštevati velja, da so se zavedni slovenski meščani v politični situaciji, kakršna je bila takrat na Kranjskem, ograževali od akcij, ki so jih podpirali nemško usmerjeni sponsorji. Tu je verjetno tudi razlog, da doslej ni bilo mogoče

ugotoviti zanimanja slovenskih likovnikov za KZUT.

Da pa je sam spomin na ta kratkotrajni poskus, uveljaviti v našem okolju panogo, ki ni imela tod tradicije, tako naglo zbledel, je kajpak iskati tudi v nadaljnji usodi Kranjske hranilnice. Leta 1919 jo je prevzel nov—slovenski direktorij, čeprav je bila še tudi za tem nemška usmerjenost tega zavoda večkrat predmet očitkov. Vsekakor se ob stoletnici Kranjske hranilnice, ko so sestavili več historiatov — očitno za potrebe tiska ob proslavi — se samo v enem izmed rokopisov (v fondu Kranjske hranilnice) bežno omenja KZUT in še to kot »zavod za umetno vezenje«. Pisec navaja, da so po »runu« na Kranjsko hranilnico sklenili ukiniti vse oblike podpore slovenskim krogom in so tako ukinili tudi zavod za umetno vezenje (KZUT), s čimer »so hoteli prizadeti predvsem slovensko prebivalstvo.« Vendar pa tej trditvi lahko vsaj do neke mere oporekamo. Ukinitev KZUT je bila sklenjena že precej pred septembrskimi dogodki leta 1908. Brez dvoma so uporabili »run« kot dobrodošel povod, da so lahko pospešili razpust KZUT, ki je bil Kranjski hranilnici že dolgo v breme, vse manjši poslovni uspehi pa tudi niso več pripomogli k ugledu Kranjske hranilnice kot podpornice umetnosti in umetne obrti.

KRONIKA KRANJSKEGA ZAVODA ZA UMETNIŠKO TKANJE

1897		
1. 14. X. 1897	direkcija Kr. hran. odobri Hedwigi Pevz iz Zajevš subvencijo 500 gld. za šolanje v Scherrebeku	zapisnik 707 direkc. seje Kr. hran. ASRS, fond Kr. hran.
1898		
2. 26. III. 1898	predlog direkcije občnemu zboru Kr. hran. za subvencijo Hedwigi Pevz v poznejšo odobritev	zapisnik 718 direkc. seje Kr. hran.— priloga ASRS, fond Kr. hran.
3. 7. V. 1898	direkcija Kr. hran. odobri Hedwigi Pevz (nadaljnjih?) 300 gld in še 300 gld, če ni zaprosila tudi deželni odbor za subvencijo	zapisnik 721 direkc. seje Kr. hran. ASRS, fond Kr. hran.
4. 21. X. 1898	sklep o ustanovitvi in subvencioniranju šole za umetniško tkanje in o ustanovitvi društva KZUT kot upravitelja zavoda	zapisnik 730 direkc. seje Kr. hran. ASRS, fond Kr. hran.
5. 22. XI. 1898	sprejem statuta KZUT z amandmajem in delegiranje kuratorja Kr. hran. O. Bamberga v društvo KZUT	zapisnik 733 direkc. seje Kr. hran. ASRS, fond Kr. hran.
6. 15. XII. 1898	sklep o pogodbi s Hedwigo Pevz, o dodelitvi poslovnih prostorov, o subvenciji za tekoče potrebe 1898 in potrebe v letu 1899	zapisnik 734 direkc. seje Kr. hran. ASRS, fond Kr. hran.
7. 13., 17., 23. XII. 1898	razpis tečaja za umetniško tkanje v Laibacher Zeitung	LZtg 1898 št. 283, str. 2308 št. 287, str. 2338 št. 292, str. 2388
8. 21. XII. 1898	informacija o namenu in pomenu društva KZUT v Laibacher Zeitung	LZtg 1898 št. 290, str. 2363
9. december 1898?	razstava scherrebških tapiserij v ljubljanski realki ob ustanovitvi KZUT	LZtg 1899 št. 79, str. 613

1899

10. 2. I. 1899	začetek tečaja v KZUT, sprva 10, pozneje 18 učenk	LZtg 1899
št. 150, str. 1208
11. 23. II. 1899	obisk žene predsednika dež. vlade baronice Heinove v KZUT	LZtg 1899
št. 46, str. 340
12. 16. III. 1899	predvideno število tkalk v delavnici KZUT 60—100; v KZUT biva arhitekt R. Hammel zaradi osnutkov za potrebe KZUT	LZtg 1899
št. 62, str. 468
13. 4. IV. 1899
6. IV. 1899	razprava o potrebi po novih prostorih za KZUT	zapisnik 740 direkc.
seje Kr. hran.
ASRS, fond. Kr. hran.
LZtg 1899
št. 78, str. 607
14. 7. IV. 1899	občni zbor Kr. hran. potrdi dotacijo KZUT za leto 1899	LZtg. 1899
št. 79, str. 615
15. 7. IV. 1899	podlistek o scherrebeški umetniški tkalnici v Laibacher Zeitung	LZtg 1899
št. 79, str. 613
16. 12. V. 1899
17. 28. VII. 1899
18. 30. VIII. 1899	Kr. hran. dokončno razreši vprašanje poslovnih prostorov KZUT z dodelitvijo II. nadstropja starega krila Virantove palače in dotedanjih prostorov za službeno stanovanje H. Pevčevi	zapisnik 743 746.,
747. direkc.
seje Kr. hran.
ASRS, fond Kr. hran.
19. 27. VI. 1899	izredna seja društva KZUT s sklepi o: oceni tečajnic, sprejemanju na delo, o višini mezde in o razstavi učnih izdelkov, sklep o šolskem in delavničnem redu	LZtg 1899
št. 144, str. 1161
20. 29.—30. VI. 1899	razstava učnih izdelkov prvih tečajnic v modelirnici ljubljanske realke	LZtg 1899
št. 150, str. 1208
21. 3. VII. 1899	zaposlitev tečajnic v delavnici KZUT	LZtg 1899
št. 150, str. 1208
22. 1. X. 1899	začetek drugega tečaja umetniškega tkanja v novih prostorih KZUT?	LZtg 1899
št. 150, str. 1208
23. 21. XII. 1899	KZUT predloži Kr. hran. obračun za 1899 in proračun za 1900 in napove preusmeritev od učne dejavnosti na manufakturo in udeležbo na razstavi na Dunaju	zapisnik 755 direkc.
seje Kr. hran.
ASRS, fond Kr. hran.

1900

24. 16. II. 1900	Kr. hr. sprejme in odobri obračun za leto 1899	zapisnik 759 direkc.
seje Kr. hran.
ASRS, fond Kr. hran.
25. 6. IV. 1900	občni zbor Kr. hran. potrdi subvencijo KZUT v višini 24.000 kron za 1900	LZtg 1900
št. 79, str. 630
26. 28. IV. 1900	društvo KZUT ima 11 članov: načelnik Gozani, tajnik Pessiak, blagajnik Luckmann, tehn. svetov. Hammel, vodja zavoda Pevz	LZtg 1900
št. 97, str. 787
27. 25. VII. 1900	notica v Laibacher Zeitung, da na svetovni razstavi v Parizu sodeluje z nekaj izdelki tudi KZUT	LZtg 1900
št. 168, str. 1397
28. 20. XI. 1900	na zimski razstavi Avstr. muzeja za umetnost in industrijo in Dunaju razstavlja KZUT interier z izdelki (tapiserijami, blazinami itd).	LZtg 1900
št. 267, str. 2704
29. 10. XII. 1900	začetek božične razstave izdelkov v prostorih KZUT v Virantovi palači	LZtg 1900
št. 279, str. 2312
30. 13. XII. 1900	vest, da je bila na pariški svetovni razstavi prodana tapiserija, izdelek KZUT	LZtg 1900
št. 285, str. 2363

1901

31. 1. II. 1901	Načelnik KZUT predloži Kr. hran. obračun za leto 1900 in proračun za leto 1901. Direkcija odobri subvencijo za leto 1901 v višini 18.000 kron	zapisnik 781 direkc.
seje Kr. hran.
ASRS, fond Kr. hran.
32. 22. III. 1901	formuliran predlog subvencije KZUT za občni zbor Kr. hran.	zapisnik 783 direkc.
seje Kr. hran.
ASRS, fond Kr. hran.

33. 11. IV. 1901	občni zbor Kranjske hranilnice potrdi subvencijo KZUT v višini 18.000 kron v letu 1901	LZtg 1901
št. 83, str. 684
34. 30. IV. 1901	Kr. hran. odkloni ponudbo Ewalda Arndta iz Sarajeva, da bi dejavnost KZUT dopolnili s slikarsko šolo	zapisnik 786 direkc.
seje Kr. hran.
ASRS, fond Kr. hran.
35. 25. V. 1901	za dobrodelni bazar otroške bolnišnice sv. Elizabete v Ljubljani prispeva KZUT dekorativne tkanine	LZtg 1901
št. 119, str. 997
36. 16. XI. 1901	vpis sigle KKWA v register znakov in znamk — znamke črna vtkana. Pripis: ugasnila (firma, znamka?) 22. X. 1911	TOI—282, knjiga štev.
1—200, fol. 85, zap. št.
158 ASRS
37. 21. XII. 1901	KZUT razstavlja (drugič) na zimski razstavi Avstr. muzeja za umetnost in industrijo na Dunaju in hkrati v poslovnih prostorih Portis & Fix	LZtg 1901
št. 294, str. 2473
1902		
38. 10. I. 1902	Direkcija Kr. hran. odobri subvencijo KZUT za leto 1902 15.000 kr.	zapisnik 797 direkc.
seje Kr. hran.
ASRS, fond Kr. hran.
39. 21. III. 1902	formuliran predlog subvencije KZUT za občni zbor Kr. hran.	zapisnik 802 direkc.
seje Kr. hran.
ASRS, fond Kr. hran.
40. 4. IV. 1902	občni zbor Kranjske hranilnice potrdi subvencijo KZUT v višini 15.000 kron za leto 1902	LZtg 1902
št. 76, str. 620
41. 24. V. 1902	KZUT že nekaj dni razstavlja svoje izdelke na stopniških ljubljanskih hotelov	LZtg 1902
št. 117, str. 985
42. 29. VI. 1902	KZUT razstavlja svoje izdelke na umetno obrtnih razstavah v Londonu in Torinu (po priporočilu Avstr. muzeja za umetnost in obrt)	LZtg 1902
št. 172, str. 1445
43. 11. VIII. 1902	KZUT obišče kneginja Christine Windischgrätz	LZtg 1902
št. 184, str. 1528
44. 19., 20. VIII. 1902	Fr. Govekar objavi v Laibacher Zeitung podlistek o svojem obisku torinske razstave in omenja izdelke KZUT	LZtg 1902
št. 189, 190
str. 1965 ss, 1571 ss,
45. 1. XII. 1902	otvoritev božične prodajne razstave v prostorih KZUT	LZtg 1902
št. 275, str. 2273
46. 6. XII. 1902	objava o obisku baronese Heinove na božični razstavi; naročila tvrdke Portois & Fix za 12 prevlek za fotelje, poskusni komadi so razstavljeni na božični razstavi v KZUT	LZtg 1902
št. 281, str. 2331
1903		
47. 2. III. 1903	KZUT razstavi v izložbi mizarstva Matthian v Ljubljani prevleke za fotelje, ki jih je naročila tvrdka Portois & Fix	LZtg 1903
št. 49, str. 404
48. 16. IV. 1903	občni zbor Kranjske hranilnice potrdi subvencijo 10.000 kron za KZUT; zaradi ugodnega razvoja KZUT verjetno ne bo več potrebovala subvencij	zapisnik 824 občnega
zboru Kr. hran.
ASRS, fond Kr. hran.
49. marec—
junij 1903	KZUT oglašča v Laibacher Zeitung vabilo na ogled delavnice	LZtg 1903
št. 63—167
50. 17. IV. 1903	občni zbor potrdi subvencijo KZUT v višini 10.000 kron za leto 1903	LZtg 1903
št. 86, str. 743
51. 4. V. 1903	vest, da je KZUT prejel priznanje za izdelke, razstavljene na umetnostnoobrtne razstavi v Londonu in Torinu leta 1902	LZtg 1903
št. 100, str. 876
52. 13. VI. 1903	KZUT sodeluje na 1. razstavi Hagenbunda v Ljubljani s svojimi izdelki	LZtg 1903
št. 132, str. 1158
53. 24. VII. 1903	v recenziji ob zaključku razstave Hagenbunda tudi kratko poročilo o KZUT in njegovih izdelkih ter o kartonistih R. Hammel in gdč. Födransperg	LZtg 1903
št. 106, str. 1435
54. 28. XI. 1903	otvoritev božične prodajne razstave KZUT; poročilo navaja kot kartoniste R. Hammela, E. Tuarka, gdč. Födransperg, A. v. Salzmana, J. Vesela in gojence umetno obrtne strokovne šole v Ljubljani	LZtg 1903
št. 273, str. 2378

55. 12. in 19. XII. 1903	dva oglasa v Laibacher Zeitung za obisk razstave KZUT	LZtg. 1903 št. 284 in 290 str. 2509, 2576
1904		
56. 14. IV. 1904	predlog direkcije Kr. hran. za subvencijo 8.000 kron v letu 1904. Občni zbor Kranjske hranilnice potrди subvencijo.	zapisnik 841 občnega zbora Kr. hran. ASRS, fond Kr. hran. LZtg 1904 št. 85, str. 728
57. 10. XI. 1904	KZUT razstavlja na drugi razstavi dunajskega Hagenbunda v ljubljanski kazini; v recenziji razstave tudi ocena izdelkov KZUT	LZtg 1904 št. 257, str. 2307
58. 24. XI. 1904	ob zaključku razstave Hagenbunda prodani dve tapiseriji KZUT	LZtg 1904 št. 269, str. 2427
59. 7. XII. 1904	KZUT prireja božično prodajno razstavo v veliki dvorani; uredil jo je E. Vollber, ki biva v Ljubljani zaradi tkanja tapiserij po njegovih kartonih	LZtg 1904 št. 280 str. 2535
60. 16.—31. XII. 1904	KZUT objavi 13 oglasov v Laibacher Zeitung za božično razstavo	LZtg 1904 št. 287—299
1905		
61. 13. IV. 1905	direkcija predlaga subvencijo za KZUT v višini 8000 kron; občni zbor Kr. hran. subvencijo KZUT potrди	zapisnik 857 obč. zbora Kr. hran. ASRS, fond Kr. hran. LZtg 1905 št. 86, str. 746
62. 21. VII. 1905	KZUT razstavi v izložbi I. C. Mayer tapiserijo stkan po osnutku Bruna Paula za naročnika v Münchnu	LZtg 1905 št. 140, str. 1260
63. 26.—28. VII. 1905	KZUT razstavlja v izložbi I. C. Mayer antependij, stkan po načrtih E. Vollbehra.	LZtg 1905 št. 143 str. 1283
64. okt., nov. 1905	KZUT predstavi svoje izdelke v okviru razstave dunajske umetniške zadruge v ljubljanski kazini (IV. umetn. razstava kazinskega društva)	LZtg 1905 št. 260, str. 2322
65. 1.—21. XII. 1905	KZUT objavi 7 oglasov za božično razstavo v zavodnih prostorih	LZtg 1905 št. 276—292
66. 2. XII. 1905	V opisu izdelkov na božični prodajni razstavi KZUT navedba tapiserij z domačo krajinsko motiviko.	LZtg 1905 št. 277, str. 2459
67. 15. XII. 1905	Novi deželni predsednik Theodor Schwarz obišče KZUT in si ogleda razstavo in delavnice.	LZtg 1905 št. 288, str. 2603
1906		
68. 21. III. 1906	Nekrolog za J. Luckmanna, ki se je dejavno prizadeval za KZUT	LZtg 1906 št. 66, str. 577
69. 19. IV. 1906	redni občni zbor Kr. hranilnice potrди subvencijo KZUT za leto 1906 v višini 8000 kron.	zapisnik 877 obč. zbora Kr. hran. ASRS, fond Kr. hran.
70. 27. IV. 1906	V prostorih KZUT je razstavljena velika tapiserija »Najdenje Mozesa« po kartonu O. Ewela po naročilu za mesto Königsberg (Kaliningrad), pred tem pa bo na razstavi v Dresdenu.	LZtg 1906 št. 96, str. 881
71. 28. IV. 1906	Laibacher Zeitung objavi poročilo o tapiseriji »Najdenje Mozesa«	LZtg 1906 št. 97, str. 887
72. 11. V. 1906	KZUT sodeluje na avstrijski razstavi v Londonu	LZtg 1906 št. 108, str. 1001
73. 18. X. 1906	KZUT prejme pismeno priznanje za odlično stkanu tapiserijo »Najdenje Mozesa«	LZtg 1906 št. 239, str. 2333
74. 30. XI.: 22. XII. 1906	sedem oglasov za božično prodajno razstavo KZUT	LZtg 1906 št. 275—293
75. 1. XII. 1906	otvoritev božične prodajne razstave v poslovnih prostorih KZUT	LZtg 1906 št. 275, str. 2579

1907		
76. 22. III. 1907	KZUT ne zaprosi in tudi ne prejme subvencije za leto 1907. V dobrem ima iz prejšnjih subvencij 9500 kron. Direkcija Kr. hran. sprejme sklep, da se KZUT priporoči razpustitev, ker ni dosegel statutarne določenega cilja	zapisnik 894 direkt. seje Kr. hran. ASRS, fond Kr. hran.
77. 11. IV. 1907	za občni zbor Kranjske hranilnice ni sprememb v korist KZUT	zapisnik 895 obč. zbora Kr. hran. ASRS, fond Kr. hran. LZtg 1907 št. 83, str. 751
1908		
78. 10. IV. 1908	občni zbor ne odobri nobene subvencije KZUT za leto 1908, ker je tudi direkt. Kr. hran. ni predlagala	zapisnik 911 občnega zbora Kr. hran. ASRS, fond Kr. hran. LZtg, 1908 št. 84, str. 751
79. 27. V. 1908	KZUT razstavi v izložbi I. C. Mayer tapiserijo »V starem slogu«, ki je na ogled do 29. maja.	LZtg 1908 št. 122, str. 1150
80. 18. VIII. 1908	Kranjska hranilnica pokloni Deželnemu muzeju za Kranjsko dve tapiseriji: »Leteče labode« in »Krajino« po kartonih E. Vollbehra in R. Hammela.	LZtg. 1908 št. 188, str. 1751
81. 13. XI. 1908	KZUT zaposluje samo še 7 delavk; vzdržuje se s subvencijo iz leta 1906 (8000 kron). Direkcija Kr. hran. sklene, da ne bo več subvencionirala KZUT, naroča razpustitev in izpraznitev prostorov.	zapisnik 923 direkt. seje Kr. hran. ASRS, fond Kr. hran.
1909		
82. 30. I.: 17. IV. 1909	13 oglasov o prodaji gotovih izdelkov KZUT zaradi izpraznitve skladišča	LZtg 1909 št. 24—86
83. 24. IV. 1909	notica v Laibacher Zeitung, da bo KZUT konec aprila nepreklicno ukinjen, in da so izdelki v prodaji	LZtg 1909 št. 92, str. 813
84. 26.—28. IV. 1909	trije oglasi o prodaji surovin in statev zaradi razpustitve KZUT	LZtg 1909 št. 93—95
85. 3. V. 1909	dva oglasa v Laibacher Zeitung: a) razprodaja preostalih izdelkov do 10. V. 1909; b) prodaja interiera. KZUT mora do 15. maja 1909 izprazniti poslovne prostore.	LZtg 1909 št. 99, str. 884 in 885.

OPOMBE

1. Društvo KZUT si je v svojem statutu določilo (gl. op. 6.) ta list za morebitne objave in sporočila. Slovenski listi o KZUT in njegovem delovanju niso poročali. — 2. Do leta 1903 so subvencije KZUT v seznamu daril in podpor navedene v razdelku III. za občekoristne in dobrodne namene, od takrat pa v razdelku V. za napredek umetnosti in umetne obrti. — 3. Njeno ime viri različno navajajo: včasih Anna, večinoma Hedwig; priimek pa Pevz, Bevez, Beutz ali Peutz. Glede Zajevš prideta v poštev dva kraja, Zajelše pri Domžalah, kjer pa v župnijskih matikulah (Dolsko) ni najti družine Pevz, ali Zajevš pri Novem gradu, (Volosko), ki je tudi možen, saj je imela Kranjska hranilnica v tem času pri Volskem posestvo. — 4. Leta 1898 je Kr. hran. odobrila npr. A. Repiču za študij 100 gld., Maxu Semenu 100 gld., Mary Kreminger pa 150 gld. gl. seznam podpor in daril Kr. hran. v letu 1908. — 5. Akcijo za gradnjo delavskih hiš oz.

stanovanj je Kr. hranilnica začela deset let poprej. Rezultat so bile danes že deloma porušene hišice ob Hranilniški ulici za Bežigradom. — 6. ASRS, kataster društev št. 766: Statuten des Vereines zur Einführung und Förderung von Kunsthandweberei (Statuti društva za uvajanje umetniškega tkanja (nadaljnje besedilo statotov podajamo samo v prevodu).

1. Namen društva

Društvo namerava uvesti in podpirati ročno umetniško tkanje na Kranjskem z usposabljanjem delovnih moči v učnih tečajih, nadalje s proizvodnjo izdelkov te panoge umetniškega rokodelstva in s prodajo le-teh za račun društva.

2. Sredstva društva

Sredstva za doseg društvenega smotra so: a) Šolnina, ki jo društvo morebiti določi učenkam, b) izkupiček prodanih izdelkov umetniškega tkanja, c) prispevki, ki jih je napovedala Kranjska hranilnica.

3. Način oblikovanja in obnavljanja društva

Društvo sestoji iz največ 15 članov. Predlagatelji društva si pridržujejo pravico, da s kooptiranjem dopolnijo članstvo na 15 oseb. Morebitne poznejše odhode nadomesti društvo s kooptiranjem. Člani društva so lahko tako moški kot ženske osebe, če so samosvoje. Razen tega ima direkcija Kranjske hranilnice pravico, da jo v društvu zastopa delegat z enakimi pravicami kot ostali člani. Enako velja tudi za učiteljico, ki jo zaposli društvo, ki ji je tudi poverjeno vodstvo dela in ki ima zaradi tega sedež in glas na sestankih.

4. Sedež in firma društva

Sedež društva je Ljubljana. Društvo ima firmo: »Kranjski zavod za umetniško tkanje«.

5. Pravice in dolžnosti članov

Edini smoter društva je, da omogoči ženskemu prebivalstvu dohodek z uvedbo umetniškega tkanja, ne pa, da doseže kakršnokoli korist za člane društva, ki torej nimajo nobenih zahtev do morebitnih presežkov; le-ti se uporabijo za krepitev in morebitno razširitev podjetja. Pravice članov so torej le, da sodelujejo — za dosego društvenega smotra — predvsem pri nadziranju šole, pri gospodarjenju in upravljanju društvenega premoženja in da ju preverjajo, da opravijo morebitne dopolnitve društva s kooptiranjem, skratka, da soddločajo pri vseh ukrepih, ki se predlagajo za dosego društvenega smotra; dolžni so prisostvovati društvenim sestankom, sodelovati pri glasovanjih in prevzemati morebitne funkcije, ki jim jih nalagajo sklepi društva. Člani opravljajo svoje funkcije brezplačno in imajo samo pravico do nadomestila denarnih izdatkov; ne morejo pa z društvom stopiti v pogodbeno razmerje, npr. za prodajo zavodnih izdelkov.

6. Organi društvenega vodstva

Društvo izbere iz svoje sredine predsednika, namestnika predsednika, blagajnika in tajnika. Morebitno določanje novih funkcionarjev za posamezne panoge poslovanja, npr. za nadzor šole ipd. je interna zadeva društva in bo društvo o tem posebej sklepalo. Ženski člani društva so za vse funkcije prav tako voljivi kot moški. Načelnik/predsednik zastopa društvo navzven, sklicuje društvene sestanke, jim predseduje in izvede sklepe društva. Namestnik načelnika zastopa načelnika v vseh primerih, ko ta svojih dolžnosti ne more opravljati. Blagajnik opravlja blagajniške posle in knjigovodstvo sam ali s pomočnikom, ki se mu ga postavi. Tajnik vodi sejne zapiske in sestavlja potrebne spise. Firmo podpisuje načelnik ali njegov namestnik. Podpis dopolnjuje odtis žiga z oznako firme.

7. Veljavnost sklepov, spisov in objav

Društvo sprejema svoje sklepe na društvenih sejah z absolutno večino. Društvo je sklepčno, če je prisotna najmanj polovica članov; le za

spremembo statuten ali razpust društva je potrebna prisotnost najmanj treh četrtin članov in pristanek najmanj dveh tretjin navzočih. Za veljavnost sklepov o spremembi statuten je potreben še pristanek direkcije Kranjske hranilnice. Delegat direkcije Kranjske hranilnice in vodja šole sta vračunana v gornje število. Predsednik prav tako glasuje in v primeru enakega števila glasov velja sklep, za katerega je glasoval predsednik. Listine in drugi spisi, s katerimi prevzema društvo obveznosti, so veljavne le s podpisom načelnika ali njegovega namestnika in s podpisi dveh članov društva; ostale dopise podpisuje samo predsednik ali njegov namestnik. Morebitne objave društva opravi *Laibacher Zeitung*.

8. Športi

Spore, ki izvirajo iz društvenih razmerij in nastanejo med člani društva, razrešuje razsodišče. Vsaka izmed sprotih strank izbere razsodnika, ta dva pa sporazumno predsednika. Na razsodbe rasodišča ni priziva.

9. Razpustitev

V primeru, da društvo razpustijo ali če samo sklene svoj razpust, pripada društveno premoženje Kranjski hranilnici. — 7. Društvo verjetno nikoli ni imelo več kot 11 oz. 12 članov. Verjetno se tudi sestav ni bistveno spreminjal. Leta 1907 so društvo sestavljali: Ernestina Račič — predsednica, bankir Josip Luckmann ml., dvorni svetnik Ludovik marquis Gozani, A. Schöppl pl. ni več v službenem stanovanju. Sonnwalden, tovarnar Otmar Bamberg, c. kr. finančni svetnik Viktor dr. Pessiak, Ninka Luckmann, vadniška učiteljica Pavla pl. Renzensberg, Nikolaj vitez pl. Guthmannsthal, up. c. kr. major Karol Kastl pl. Traunstätt in bankir Emerih Mayer. H. Pevčeve, ki je bila po statutu kot učiteljica in vodja delavnice vključena v društvo, verjetno ni bila več v KZUT, tudi stanovala ii več v službenem stanovanju.

Prim.: Hribarjev najnovejši naslovnik stolnega mesta Ljubljana in vojvodine Kranjske, Ljubljana 1907. str. 43 in 57. — 8. Zgodovina slovenskega naroda, Ljubljana, Cankarjeva založba, 1979; Domač in tuj kapital, str. 487 ss. — 9. V primerjavi s šolo v Scherrebekeu, kjer so tečaji trajali nekaj tednov sorazmerno dolga učna doba.: *Laibacher Zeitung* 1899, št. 79, str. 613, podlistek *Krainische Kunstwebe.-Anstalt*. — 10. *Fischer's Allgemeiner Wohnungs-Anzeiger... für die Landeshauptstadt Laibach... II. letnik, 1900*, str. 218. — 11. Primerjalne podatke je sestavil dr. France Kresal iz Inštituta za zgodovino delavskega gibanja; izvirajo iz njegove doktorske disertacije *Tekstilna industrija v Sloveniji, Ljubljana, Borec, 1976*, in iz tipkopisa disertacije Katarine Kobe-Angenšek: *Tekstilna proizvodnja in njena industrializacija na Slovenskem od začetka 19. stoletja do leta 1918*. Za podatke in nasvete se mu najlepše zahvaljujem. — 12. ASRS, fond Kr. hran. priloga k 4361. točki zapisnika 755. seje direkcije Kr. hran. 21. XII. 1899.

I. Obračun KZUT za leto 1899 (zaključen 31. X. 1899)

activa

1. Kr. hran.	1000,00 gld
2. izdatki	1981,36 gld
3. surovine	1482,32 gld
4. oprema	2073,88 gld
5. mezde	342,33 gld
6. gotovina	148,31 gld
	<hr/>
	7028,31 gld

passiva

1. dotacije	7000,00 gld
2. hran. vloge	28,20 gld
	<hr/>
	7028,20 gld

Specifikacija activa

1. ostanek subvencije Kr. hran.	
2. izdatki:	
a) plača za H. Pevz	666,60 gld
b) tantiema za H. Pevz	225,00 gld
c) plača za H. Stedry	120,00 gld
d) pavšal za H. Pevz	180,00 gld
e) potnine R. Hammel	200,00 gld
f) potnine R. Hammel	80,00 gld
	<hr/>
	1471,60 gld

Preostanek 509,76 gld je bil porabljen za kurjavo, razsvetljavo, za nakup revij in za manjše izdatke. ad d. pavšal mesečno 20,00 gld je namenjen, da H. Pevčeva z njim poravna stroške čiščenja zavodovih prostorov in plačo snažilke.

3. surovine: volna in prejica za tkanje.
4. oprema: statve s priborom, omara za volno, risbe, osnutki in stanovanjska oprema za H. Pevčevo.
5. mezde: od 1. VII. 1899 je dnevni zaslužek delavke 50 krajcarjev

Specifikacija passiva

1. dotacije: subvencija Kr. hran. 7000,00 gld
2. hranilne vloge: vsaki delavki se od tedenske mezde zadrži 10 do 15 krajcarjev; ob polletju se ji tako zbrani znesek izplača ali pa naloži na hranilno knjižico.

II. Proračun KZUT za leto 1900

Potrebna subvencija znaša 12.000,00 gld

Izdatki:

1. plača (letna) za H. Pevčevo	800,00 gld
2. zajamč. tantiema	300,00 gld
3. plača za pom. uč. H. Stedryjevo	360,00 gld
4. pavšal za H. Pevčevo (6 × 22 gld, 6 × 20 gld)	252,00 gld
5. mezde	3750,00 gld
6. pavšal za arh. R. Hammla	1000,00 gld
7. surovine	2000,00 gld
8. interier	1000,00 gld
9. dodatna oprema in ost. izdatki	2538,00 gld
	<hr/>
	12.000,00 gld

Specifikacije

5. mezde: za 25 delavk dnevna mezda 50 krajcarjev za 300 del. dni
6. pavšal: po pogodbi za vse v letu 1900 potrebne risbe in osnutke.
9. dodatne opreme in izdatki: poleg stroškov za kurjavo in razsvetljavo so predvideni tudi izdatki za nakup novih statev, ker dosedanje ne ustrezajo povsem finejši tkalski tehniki. — 13. Prim.: Kunst und Kunsthandwerk III./1900 str. 515, IV./1901 str. (12), (20), (24), V/1902 str. 15, 415, VII./1904 str. 50. Oesterrichische Illustrierte 1902, št. 43. str. 758. — 14. Ernst Schlee, Kunsthanderk in Schleswig-Holstein: Bildteppiche seit 1900. Katalog občasne razstave Deželnega muzeja Schleswig-Holstein, Schleswig 1974, str. 44. — 15. Prim.: Kunst und Kunsthandwerk V./1902 str. 98, 180, VI./1903 str. 191. Mitteilungen des Mährischen Gewerbe-Museums 1904, št. 6, str. 41. — 16. Prim.: Laibacher Zeitung 1907, št. 83, str. 751: poročilo o rednem občnem zboru Kranjske hranilnice. V razdelku V. podpore za umetnost in umetno obrt so navedene subvencije filharmoničnemu društvu v Ljubljani, kranjsko-primorski pevski zvezi, diecezanskemu umetn. društvu, delavskemu pevskemu društvu, župnišču sv. Jakoba v Ljubljani in kapiteljski cerkvi v Novem mestu v skupnem znesku 10.150,00 kron.
17. Obračun Kranjske hranilnice za leto 1907, specifikacije za dobiček in izgubo v letu 1907, VIII. rezervni fondi, izplačana darila za leto 1907 V. podpore umetnosti in umetne obrti. — 18. Preglednik sredstev, ki jih je Kranjska hranilnica namenila KZUT:

1897 šolnina za Hedwigo Pevz	1000,00 kron
1898 šolnina za Hedwigo Pevz	600,00 kron oz. 1200,00 kron
oprema za KZUT	9000,00 kron
izplačanih	4.500,00 kron
1899 subvencija za KZUT	5000,00 kron
izplačanih	14.040,00 kron
1900 subvencija za KZUT	24.000,00 kron
1901 subvencija za KZUT	18.000,00 kron
1902 subvencija za KZUT	15.000,00 kron
izplačanih	10.500,00 kron
1903 subvencija za KZUT	10.000,00 kron
izplačanih	10.000,00 kron
1904 subvencija za KZUT	8.000,00 kron
izplačanih	11.500,00 kron
1905 subvencija za KZUT	8.000,00 kron
izplačanih	6.500,00 kron
1906 subvencija za KZUT	8.000,00 kron
izplačanih	6.000,00 kron
1907	
izplačanih	22.000,00 kron
namenjenih	106.600,00 kron, izplačanih 85.040,00 kron?

Vsota 106.600,00 kron je torej znesek, ki ga je Kranjska hranilnica namenila, ne pa tudi izplačala KZUT. V odobritvah je govor o najvišjem možnem znesku. Iz pomanjkljivih podatkov o dejanskih izplačilih pa je možno razbrati le, da KZUT namenjenih sredstev ni v celoti uporabil. H gornji vsoti moramo prišteti vrednost prostorov, ki jih je Kranjska hranilnica dajala KZUT v brezplačno uporabo. V enem izmed tipkopisov historičata Kranjske hranilnice v ohranjenem poslovnem arhivu v ASRS, ki sem ga navedla v zvezi z razpustom KZUT, najdemo podatek, da je Kr. hranilnica nekdanje prostore KZUT dajala pozneje v najem kot stanovanja, »kar je povečalo

vrednost stavbe za nadaljnjih 4.200,00 kron letno.« Če ta sicer ohlapen podatek upoštevamo, tedaj se vsota, ki jo je Kranjska hranilnica namenila KZUT poveča za nadaljnjih 42.000,00 kron torej na ok. 1500.000,00 kron.

Zaradi večje preglednosti smo zneske iz prvih let prevedli v krone, viri jih namreč navajajo v goldinarjih. Prehod na zlato veljavo s krono kot računsko denarno enoto je bil uzakonjen 2. VIII. 1892. (1 goldinar je veljal 2 kroni). Kronska veljava pa je bila uvedena 1. I. 1900. Prim. Vlado Valenčič, Žitna trgovina na Kranjskem in ljubljanske žitne cene v Razprave I. razreda SA-ZU X/4 1977, str. 112.

IVAN SIMONIČ (1905 — 1979)

SLAVICA PAVLIČ

Ivan Simonič se je rodil 7. julija 1905 v kmečki družini na Vinjem vrhu pri Semiču. 8. novembra 1979 se je izteklo tiho in bogato življenje profesorja geografije in zgodovine.

Osnovno šolo je obiskoval od 1912 do 1918 v Semiču, četrti razred pa je dovršil v naslednjem šolskem letu v Novem mestu. Od leta 1919 do 1927 je bil dijak klasične gimnazije v Šentvidu nad Ljubljano, kjer je leta 1927 tudi maturiral. Jeseni istega leta se je vpisal na filozofsko fakulteto v Ljubljani in si je po prvem opravljenem izpitu iz geografije izbral

študijsko skupino geografijo, občo zgodovino in narodno zgodovino s sociologijo. Med študijem je odslužil tudi devetmesečni vojaški rok v Zagrebu in Sarajevu v letih 1932/33, diplomiral pa je leta 1934.

Med čakanjem na sprejem v prosvetno pedagoško službo je 16 mesecev delal v Etnografskem muzeju v Ljubljani, kjer je urejal knjižnico. Leta 1937 je dobil službo na gimnaziji v Kočevju in je bil najprej sprejet kot kontraktualni (pogodbeni) suplent, naslednje leto pa kot suplent. Na kočevski gimnaziji je poučeval do leta 1944 s šolskim letom 1944/45 je bil premeščen na gimnazijo v Novem mestu, 1945/46 v Celje, 1946/47 na nižjo gimnazijo v Ribnico, od 1947 v Logatec, od 1950 na klasično gimnazijo v Ljubljani, od 1955 do 1961 je bil kustos v Slovenskem šolskem muzeju in od jeseni 1961 na osnovni šoli v Kamniku, kjer je poučeval do upokojitve.

V znanstveno raziskovalno delo se je začel poglobljati na univerzi, in je kot visokošolec priobčil dva krajša poljudna članka v časopisih in sicer folklorni zapis »Belokranjski Miklavž« v Jutru 6. XII. 1929 in ob proslavi namišljene 600-letnice naselitve Kočevjarjev članek Razvoj kočevskih naselij v Slovencu 3. VIII. 1930 Znanstvene razprave, članke, poročila in podobno je začel objavljati po končanem univerzitetnem študiju. Napisal je kritiko disertacije Edgarja Lehmana: Das Gottscheer Hochland. Grundlinien einer Landeskunde, Leipzig 1933, ki jo je skrajšal Svetozar Ilešič, v Geografskem vestniku 1934 str. 195—196. Med službovanjem v Etnografskem muzeju je objavil dokumentarni